

Editörden...

Sevgili Okurlarımız,

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisinin 2022 yılının üçüncü sayısı olan Eylül, 23. Cilt, 3. Sayısı ile yeniden karşınızdayız. Her zaman olduğu gibi, öncelikle dergimize katkı sağlayan yazarlarımıza, hakemlerimize, okurlarımıza, Akademik Danışma Kurulumuza ve Editörler Kurulumuza sizlerin huzurunda teşekkür ediyorum. Editörler Kurulu olarak dergimizi niceliksel ve niteliksel olarak daha üst seviyelere taşımak için yoğun çaba sarf ettiğimizi sizlere bildirmek isterim.

Dergimizin bu sayısında da altı araştırma ve dört derleme makalesi yer almaktadır. Bu çalışmalarını kısaca sizlerle paylaşmak istiyorum. Bu sayımızda yayımlanan ilk araştırma makalesi *Özer AKGÜN ve Oğuz GÜRSEL* tarafından yürütülen “*Gelişimsel Yetersizliği Olan Öğrencilere Doğrudan Öğretim Yöntemiyle İşlevsel Matematik Becerilerinin Öğretiminin Etkililiği*” adlı çalışmadır. Bu çalışmada, gelişimsel yetersizliği olan öğrencilere doğrudan öğretim yöntemiyle işlevsel matematik becerilerinin (buçuk/yarım saatleri söyleme, aynı madeni paraların toplam miktarını söyleme ve kesirleri söyleme/okuma) öğretiminin etkililiği araştırılmıştır. Araştırmada tek denekli araştırma yöntemlerinden yoklama evreli davranışlar arası çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Araştırma, 9-10 yaşlarında gelişimsel yetersizliği olan 3 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bağımlı değişkeni işlevsel matematik becerilerini söyleme becerisi, bağımsız değişkeni ise doğrudan öğretim yöntemidir. Bu çalışmada etkililik verileri, güvenilirlik verileri ve sosyal geçerlik verileri olmak üzere üç çeşit veri toplanmıştır. Araştırmanın bulguları, gelişimsel yetersizliği olan öğrencilere işlevsel matematik becerilerinden buçuk saatleri söyleme, aynı madeni paraların toplam miktarını söyleme ve kesirleri söyleme becerisinin öğretiminde doğrudan öğretim yönteminin etkili olduğunu göstermiştir. Öğrencilerin öğretim bittikten 5, 7 ve 12 gün sonra işlevsel matematik becerilerini korudukları ve farklı araç-gereçlere genelleyebildikleri gözlenmiştir. Araştırmaya katılan tüm öğrencilerin öğretimi gerçekleştirilen işlevsel matematik becerilerine ilişkin öğretim öncesi ve öğretim sonrası performanslarının anlamlı bir şekilde arttığı görülmüştür. Gelişimsel yetersizliği olan çocuğa sahip ailelere, sınıf öğretmenlerine ve özel eğitim öğretmenlerine işlevsel matematik becerilerinin öğretiminde doğrudan öğretim yöntemini kullanmaları önerilmiştir.

“*Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklara Sembolik Oyunların Öğretiminde Canlı ve Video Modelle Öğretimin Karşılaştırılması*” adlı ikinci araştırma makalesi *Nuray ÖNCÜL ve İlknur ÇİFCİ-TEKİNARSLAN* tarafından kaleme alınmıştır. Araştırmada OSB olan çocuklara sembolik oyunların öğretiminde küçük grup öğretimi biçiminde sunulan canlı modelle öğretim ve video modelle öğretimin etkililiklerinin ve verimliliklerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar modeli kullanılmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenleri canlı modelle öğretim ve video modelle öğretim, bağımlı değişkenleri ise garsonluk ile berberlik oyunlarından oluşan sembolik oyunlar olarak belirlenmiştir. Araştırma bulguları, küçük grup öğretimi biçiminde sunulan canlı modelle öğretim ve video modelle öğretimin OSB olan çocuklara sembolik oyunların kazandırılmasında, kazanılan sembolik oyunların öğretim sona erdikten sonra da korunmasında, farklı araç gereçlere ve kişilere genellenmesinde etkili olduğunu; edinim aşamasında video modelle öğretimin canlı modelle öğretime kıyasla, kalıcılık aşamasında ise canlı modelle öğretimin video modelle öğretime kıyasla daha etkili olduğunu; genelleme aşamasında ise canlı modelle öğretim ve video modelle öğretim arasında fark olmadığını göstermiştir. OSB olan çocukların oyun özelliklerine ilişkin özellikle sembolik oyun oynamada sınırlılıkları olduğu bilinmesine rağmen, araştırmada deneklere davranış ve replik sayıları birbirine yakın senaryoya dayalı iki oyun öğretilmesi planlanmış, oyunların öğretimi küçük grup öğretimi düzenlemesi biçiminde yapılmış ve öğretim sürecinde video modelle ve canlı modelle öğretim sunularak oyunlar öğretilmiştir. Söz konusu süreçte yer alan her bir düzenleme aracılığı ile OSB olan çocukların sembolik oyunu oynamayı öğrenebilmeleri araştırmanın amacına hizmet etmiştir.

Üçüncü araştırma makalesi *Canan SOLA-ÖZGÜÇ ve Damla ALTIN* tarafından yürütülen “*Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bir Öğrenciye Blok Tabanlı Kodlama Öğretim Süreci*” adlı çalışmadır. Bu çalışmada otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan bir öğrenciye kodlama öğretimi sürecinin ayrıntılı bir şekilde aktararak, öğrencinin kodlamada elde ettiği kazanımların, süreçte karşılaşılan problemlerin ve çözüm önerilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma durum araştırması olarak desenlenmiştir ve üç aylık bir öğretim sürecini kapsamıştır. Bu süreçte 10 yaşındaki OSB olan bir erkek öğrenciye kodlama becerilerinin doğrudan öğretim yöntemiyle hazırlanan öğretim oturumları, bu çalışmanın katılımcıya katkıları elde edilen çeşitli verilerle analiz edilmiştir. Veriler, içerik analizi ile Nvivo 10 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın bulguları kodlama öğretimi sürecinin sonucunda katılımcıda önemli kazanımlar elde edildiğini göstermiştir. Elde edilen kazanımlarla katılımcının motivasyonunun arttığı görülmüştür. Ayrıca katılımcının ileride kodlamayı meslek olarak yapmak istediğini belirttiği ve katılımcının programlama becerileri kazanmanın yanında bilgisayara kaydettiği belgeyi bulma, ekran görüntüsü alma ve bir şeyler yazdırma gibi yeni beceriler öğrendiği belirlenmiştir. Bu konuda yapılan çalışmalar da programlama öğretiminin mühendislik alanında kariyer planlamasına katkı sağlamanın yanında edinilen becerilerin günlük hayatta da kullanılabileceğini veya diğer mesleklerde de ihtiyaç duyulacağını ifade etmektedir. Bu çalışmada da OSB olan bireylerin teknolojiyi sadece tüketici konumda

kullanmaları değil, bilgi işlemsel düşüncelerini geliştirerek teknoloji alanında üretken bireyler olmaları gerektiği vurgulanmıştır.

Halil ÖZTÜRK, Volkan ŞAHİN ve Sezgin VURAN tarafından kaleme alınan dördüncü araştırma makalesi “*Özel Gereksinimli Çocuklarla İlk Karşılaşma ve Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Eğitimlik Deneyimi*” adını taşımaktadır. Bu çalışmada, farklı gereksinimleri bulunan özel gereksinimli (ÖG) çocuğa sahip ailelerle erken dönemde uygulamaya katılmak isteyen özel eğitim öğretmen adaylarını, gönüllülük çerçevesinde bir araya getirerek, ailelerin destek gereksinimlerinin ve öğretmen adaylarının uygulama gereksinimlerinin eş zamanlı olarak karşılanmasını sağlamak ve süreç sonunda aileler ile öğretmen adaylarının deneyimlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Araştırmaya ÖG çocuğa sahip 4 ebeveyn ve 4 öğretmen adayı katılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler ve araştırmacı günlüklerinden elde edilmiş veriler, tematik olarak analiz edilmiştir. Araştırmanın bulguları süreçte yaşanan deneyimin, ailelerin gözünde öğretmen adaylarını birer abi, abla konumundan çıkarıp öğretmene dönüştürdüğünü ortaya koymuş ve öğretmen adaylarının da kendilerini zamanla bir öğretmen gibi görmeye başladıklarını ifade ettikleri bulunmuştur. Özel eğitimde yer alan paydaşların, gereksinimleri doğrultusunda bir araya getirildiği gönüllü eğitimlik sürecinde her iki tarafın da ek yük üstlenmeden kazanımlar elde ettiği görülmüştür. Gönüllü eğitimlik sürecine benzer süreçlerle özel eğitim öğretmenliği programında uygulama yoğunluğunun artırılmasının yararlı olacağı önerilmiştir.

Beşinci araştırma makalesi olan “*Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilere Alışveriş Problemleri Çözme Becerisinin Kazandırılması ve Günlük Yaşama Genellenmesi*” adlı çalışma *Samed YENİOĞLU, Kübra SAYAR ve Nevin GÜNER-YILDIZ* tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışmada, doğrudan öğretim yöntemi kullanılarak verilen eğitimin genel eğitim okullarındaki öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin alışveriş yapmada kullanılan işlemlerden oluşan matematik problemlerini çözme becerisini kazanma ve bu beceriyi günlük yaşamda alışveriş yaparken kullanmaları üzerindeki etkililiği incelenmiştir. Araştırma, tek denekli araştırma modellerinden katılımcılar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeline göre desenlenmiştir. Çalışmanın katılımcıları, Eskişehir’de devlet okullarında kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitime devam eden ve bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinden destek eğitim alan 10-12 yaş aralığında üç erkek öğrenciden oluşmuştur. Araştırmada katılımcılara doğrudan öğretim yöntemi ile alışveriş yaparken kullanılan işlemlerden oluşan matematik problemlerini çözme becerisi öğretilmiş ve katılımcıların öğrendikleri beceriyi bir markette alışveriş yaparken kullanma düzeyleri değerlendirilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre katılımcı öğrencilerin alışveriş yapmada kullanılan işlemleri içeren problemleri çözme becerisini kazandıkları ve bu beceriyi market alışverişinde kullanarak günlük yaşamlarına genelleyebildikleri görülmüştür. Araştırmanın bulgularının alanyazındaki araştırma sonuçlarıyla tutarlı olduğu belirtilmiştir.

“*Otizmlili Çocuklara Tipik Gelişen Akranlardan Oluşan Küçük Grup Öğretiminde Akademik Becerilerin Öğretimi*” adlı altıncı araştırma makalesi *Serap DOĞAN ve Arzu ÖZEN* tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışmada, kaynaştırma ortamlarında okul öncesi dönemdeki otizmlili çocuklara heterojen küçük grup düzenlemesiyle sunulan sabit bekleme süreli öğretimle mesleklere ilişkin beş farklı soruyu sözel olarak yanıtlama becerisi öğretilmiştir. Çalışmanın katılımcıları okul öncesi dönemdeki otizmlili üç çocuk ve onların tipik gelişen altı akranından oluşmuştur. Çalışmada katılımcılar arası yoklama denemeli çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Çalışmada ayrıca hedef beceriye ilişkin kalıcılık ve genelleme ve gözleyerek öğrenme incelenmiştir. Ek olarak otizmlili çocukların öğretim sürecinde tipik gelişen akranlardan ne tür sosyal etkileşim davranışlarını edindiklerine bakılmıştır. Araştırmanın bulguları, katılımcıların hedef becerileri edindiklerini, edindikleri becerileri farklı ortam ve araç-gereçlere genellediklerini ve öğretim sona erdikten bir, iki ve dört hafta sonra da koruduklarını göstermiştir. Gözleyerek öğrenme bulgularına bakıldığında, otizmlili çocukların akranlarının hedef becerileri ve sosyal etkileşim davranışlarından bazılarını öğrendikleri gözlenmiştir. Sosyal geçerlik verileri ise sosyal karşılaştırma oturumlarında otizmlili çocukların akranlarıyla aynı düzeyde performans sergiledikleri, anne-babalar ve öğretmenlerden toplanan sosyal geçerlik verilerinin ise genel olarak olumlu olduğu görülmüştür. Mesleklere ilişkin soruların beş farklı soru kalıbını sözel olarak yanıtlama becerisinin öğretiminde küçük grupta sunulan sabit bekleme süreli öğretimin etkili olduğu bulunmuştur. Gözleyerek öğrenme bulgularının hedef beceriler ve katılımcı özelliklerinden kaynaklı olarak değişiklik gösterdiği öne sürülmüştür.

Tuğçe ÇABUK, Şevket ÖZDEMİR ve Gökhan TÖRET tarafından kaleme alınan “*Çocukluk Çağı Başlangıçlı Şizofreni ve Otizm Spektrum Bozukluğunda Dil ve İletişim Özellikleri: Bir Literatür Taraması*” adlı çalışma bu sayımızda yayımlanan ilk derleme makalesidir. Şizofreni (ŞZ) ve otizm spektrum bozuklukları (OSB) bireyler üzerinde yaşam boyu olumsuz etkilere sahiptir. Çocukluk çağı başlangıçlı şizofreni (ÇÇBŞ), OSB'nin aksine çocuklukta (13 yaşından önce) "nadiren" ortaya çıkan bir ŞZ türüdür. ÇÇBŞ ve OSB farklı bozukluklar olmasına rağmen, ilk tanımlandıkları andan itibaren iki bozukluğun birtakım ortak özelliklerinin olduğu ifade edilmektedir. En önemli ortak noktalardan biri, örtüşen dil ve iletişim özellikleridir. Şimdiye kadar, bu iki bozukluğun her ikisini de kapsayan dil özellikleri ile bu özelliklerin altında yatan nörojenetik faktörlere ilişkin bütünleştirici bir model ortaya konmamıştır. Bu literatür taraması çalışması iki popülasyona ait farklı ve ortak dil

sorunlarını ortaya çıkarmayı ve önceki araştırma bulgularını sunmayı amaçlamıştır. Ayrıca, çalışmada sunulan bilgilerin özel eğitim uzmanlarının ÇÇBŞ belirtileri gösteren çocukları fark etmelerine yardımcı olması beklenmektedir. Bu doğrultuda öncelikle, bozuklukların tarihsel geçmişinden bahsedilmiştir. Sonrasında ÇÇBŞ ve OSB'nin dil ve iletişim özelliklerine odaklanılmıştır ve örtüşen özellikler sunulmuştur. Geçmiş çalışmalardan hareketle, her iki popülasyonda da dilin kullanım boyutuna yönelik sınırlılıkların gözlemlenebileceği sonucuna varılmıştır. Ekolali ve kendi kendine konuşma gibi atipik dil özelliklerinin de görülebileceği belirtilmiştir. Bu bağlamda, ÇÇBŞ ve OSB'nin biçimbilgisel ve anlambilgisel düzeylerini araştıran çalışmalar desenlenebileceği, büyük bir örneklem grubu üzerinden geçmişe ve ileriye dönük çalışmalara gereksinim duyulduğu ifade edilmiştir. Dil ile hayali oyun veya yürütücü işlevleri arasındaki bağlantının incelenmesinin önemi vurgulanmıştır.

Bu sayımızda yer alan ikinci derleme çalışması *Esmehan ÖZER* ve *Selda ÖZDEMİR* tarafından kaleme alınan “*Okuma Araştırmalarında Geçmişten Günümüze Göz İzleme Tekniği*” adını taşımaktadır. Göz izleme, okurların okuma sırasında ne zaman, nereye baktıklarının ve baktıkları yerlere hangi sırayla baktıklarının ölçülmesi ve kaydedilmesini sağlamaktadır. Günümüzde göz izleme teknolojisinde yaşanan gelişme ve ilerlemeler okuma becerisinin doğasının anlaşılmasının yanı sıra, okurların okuma esnasında gerçekleştirdikleri bireysel bilişsel işlemlerin incelendiği araştırmalara yansiyarak bu araştırmalara hız kazandırmaktadır. Bu çalışmanın amacı, okuma becerisinin incelenmesinde kullanılan göz izleme tekniğinin tarihsel gelişim sürecinin ele alınmasıdır. Bu bağlamda göz izleme tekniği ile okuma becerisinin incelendiği ilk yıllar, davranışçı yaklaşım nedeniyle göz izleme tekniği ile okuma becerisi araştırmalarının durduğu dönem, okuma becerisinin göz izleme tekniği ile incelenmesinin yeniden yükselişe geçtiği yıllar ve göz izleme tekniğinin 2000’li yıllarla beraber günümüzde bilimsel ve teknolojik olarak hızlı bir biçimde ilerlemesi ile ilgili bilgiler verilmektedir. Ayrıca özel eğitim alanında özel gereksinimli bireylerin okuma becerilerinin incelenmesinde göz izleme tekniği ile gerçekleştirilen çalışmalara ilişkin bilgiler yer almaktadır. Mevcut çalışmada, sekme göz hareketinin fark edilmesinden göz izleme tekniğinin günümüzde yaygın kullanımına kadar geçen süreçte tekniğin gelişim aşamaları ele alınmaktadır. Böylelikle okuma becerisinin doğasının derinlemesine anlaşılmasına katkı olarak okuma güçlüğünün tanı-değerlendirme süreçlerine yansımalarının araştırmacılara yol gösterici olması beklenmektedir.

“*Sınıf Yönetimi: Kapsayıcı Eğitim Çerçevesinde Önemi, Güncel Sorunlar ve Çözüm Önerileri*” adını taşıyan üçüncü derleme makalesi *Nevin GÜNER-YILDIZ*, *Hasan KÖSE* ve *Esra AKIN* tarafından kaleme alınmıştır. Öğretmenlerin etkili sınıf yönetimi (SY) stratejilerini biliyor ve etkin bir şekilde kullanabiliyor olmasının öğretmenlerin mesleki başarısı ve öğrencilerin öğrenme çıktıları üzerinde olumlu bir etkisi olduğu bilinmektedir. Öğretmenlerin kullanabilecekleri etkili stratejiler günümüze kadar yapılan çeşitli bilimsel çalışmalarla ortaya konulmuştur. Ancak bu stratejiler uygulamada çeşitli nedenlerle yeterince kullanılmamaktadır ve bu nedenle birçok sınıfta öğrencilerin problem davranışlarını kontrol etmek, öğrencileri etkinliklere odaklamak ve etkili eğitimi sürdürmek henüz öğretmenlerin yeterince başarabildiği bir görev değildir. Bununla birlikte gün geçtikçe daha kapsayıcı hale gelen eğitim ortamları ve artan öğrenci çeşitliliği SY konusundaki problemlerin karmaşıklığını da arttırmaktadır. Bu çalışmanın amacı, alanyazındaki bilgiler ışığında günümüzde öğretmenlerin SY konusunda yaşadığı güçlükler ile bu güçlüklerin nedenlerinin belirlenmesi ve çözüm için kullanılabilir olacak araçların ortaya konmasıdır. Bu çalışma kapsamında Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığının (MEB) eğitim sistemindeki sorunların çözümüne yönelik hazırladığı kısa vadeli yol haritası olan “2023 Eğitim Vizyonu” belgesi, SY ile ilgili sorunların çözümü hakkındaki içerikleri bakımından incelenmiş ve karar alıcılara SY konusunda atılabilecek adımlar ile ilgili somut önerilerde bulunulmuştur.

Bu sayımızda yer alan son derleme makale *Çiğdem TÜRKER-YILDIRIM* tarafından kaleme alınan “*Zihin Yetersizliği Olan Öğrencilere Fen Öğretimine İlişkin Türkiye’de Yapılan Çalışmaların İncelenmesi*” adlı çalışmadır. Zihin yetersizliği olan öğrencilerin öğrenme hızları, tipik gelişim gösteren akranlarına göre daha yavaş gerçekleşmektedir. Bu nedenle öğrenme-öğretme sürecinin etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi için öğrencilerin bireysel farklılıkları, gelişimsel özellikleri ve eğitim ihtiyaçları doğrultusunda farklı müdahaleler kullanılmalıdır. Bu araştırmanın amacı da zihin yetersizliği olan öğrencilere fen kavram, bilgi ve becerilerinin öğretilmesi için kullanılan müdahalelerin yer aldığı, Türkiye’de gerçekleştirilmiş olan çalışmaların incelenmesidir. Doküman analizi kullanılarak gerçekleştirilen bu araştırmada Google Akademik, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi ve Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi veri tabanlarında tarama yapılmış ve ölçütleri karşılayan 17 çalışma incelenmiştir. Araştırma sonucunda çalışmalarda ortaokul düzeyindeki katılımcılara ve “canlılar ve yaşam” konu alanına daha çok yer verildiği ortaya çıkarılmıştır. İncelenen çalışmaların çoğunda, doğrudan öğretim yöntemi ve teknoloji destekli öğretim müdahalelerinin yer aldığı bulgusu elde edilmiştir. Ayrıca çalışmaların büyük çoğunluğunda öğrencilerin fen kavram, bilgi ve becerileri kazandığı, fen bilimleri dersine yönelik yeterli ve başarısının arttığı, gerçekleştirilen çalışmaların ilgi ve tutumlar üzerinde olumlu yönde değişim sağladığı bulunmuştur. Araştırmaya dahil edilen çalışmalardan elde edilen bulgular, fen kavram, bilgi ve becerilerinin zihin yetersizliği olan öğrencilere kazandırıldığını göstermektedir. Bu doğrultuda öğrenme hızları tipik gelişim gösteren akranlarına göre daha yavaş olan zihin yetersizliği olan öğrencilerin, bireysel farklılıkları, gelişimsel özellikleri ve eğitim ihtiyaçları doğrultusunda gerçekleştirilen müdahalelerle, etkili bir öğrenme-öğretme süreci gerçekleştirdikleri görülmektedir.

Sevgili okurlarımız, dergimizin zamanında çıkması ve niteliğinin artırılması için yoğun çaba harcayan Editörler Kurulunda yer alan çalışma arkadaşlarıma sizlerin huzurunda çok teşekkür ediyorum. Siz değerli okurlarımıza, yazarlarımıza ve hakemlerimize destekleriniz ve katkılarınız için tekrar teşekkür ediyorum ve süreçteki desteklerinizi ve katkılarınızı sürdürmenizi rica ederek saygılarımı sunuyorum. 2022 yılının Aralık ayında yayımlanacak olan dördüncü sayımızda tekrar buluşmayı diliyorum...

Prof. Dr. Hatice BAKKALOĞLU